

Rikas Pösö ja hänen alaisensa

Kertomuksen taustaksi

Tässä esitettävän tekstin syntyyn on vaikuttanut kolme henkilöä. Salmissa syntynyt ja asunut, sittemmin 1900-luvun alussa Hiitolassa kauppias Pösöä palvellut Johannes R a j a l a (ent. Bunda) saneli 1954 Pösöä koskevia muistojaan silloiselle Iisalmen kaupungin sosiaalisiteerille Vilho V. K i u r u l l e. Hän lähetti muistiinpanot tammikuussa 1984 minulle siinä tarkoituksessa, että tekisin niiden pohjalta jutun Pösöstä. Perahdyin muistiinpanoihin vasta pari kuukautta sitten. Tällöin totesin, että ne sisältävät runsaasti sellaista tietoa legendaarisesta Hiitolan Pösöstä, jota ei ole missään aikaisemmin tuotu esille. Niinpä laadin muistiinpanojen perusteella tämän kirjoituksen.

Olen seurannut esityksessäni pääasiassa muistelijan, siis Johannes Rajalan käyttämää kieltä. Joissakin kohdin olen joutunut kuitenkin selvytyden vuoksi muuttamaan kieliasua nykyaikaisemmaksi.

Mainittakoon, että Vilho V. Kiurun kirje on leimattu Iisalmissa 23.1.1984. Silloin Vilhon V:n maallinen vaellus lähenteli jo loppuaan. Hän näet kuoli äkillisesti Runebergin päivänä eli 5.2.1984.

Vilho V. Kiuru toimi Iisalmen kaupungin palveluksessa sosiaalisiteerinä, sittemmin sosiaallijohtajana yli kolmekymmentä vuotta. Hän harrasti kirjoittelua mm. Karjalaan liittyvistä aiheista. Olihan hän kotoisin Hiitolasta.

Kauppias Johan Pösö miehuutensa päivinä.

Johannes Rajala toimi Pösön palveluksessa Hiitolassa vuosina 1899—1913. Hän osallistui kertomuksensa mukaan monella tavalla silloisiin nuorison rientoihin Hiitolassa. Niinpä hän hoiti vuosina 1906—1912 Hiitolan Nuorisoseuran sihteerin tehtävää. Hän näyttää tunteneen silloin myös kaikki huomattavat hiitolaiset hevostmiehet. Näitä asioita en ole kuitenkaan voinut tässä kirjoituksessa käsitellä. Keskityin lähinnä Pösön moniin liiketoimiin ja hänen liikemieskykyihinsä, joista kertojalla näyttää olleen mielessään yksityiskohtaisen tarkkoja muistoja.

Johannes Rajala kuoli syksyllä 1954. Hänen muistonsa kirjattiin talteen siis viime hetkessä. Näin voidaan sanoa.

ERKKI VIHAVAINEN

□ □ □

Sanomalehti Laatokassa julkaistun ilmoituksen perusteella pyrin ja pääsin Hiitolan Pösön kauppaliikkeisiin kauppaoppilaaksi eli harjoittelijaksi. Palvelusaikani alkoi kesäkuun 30. päivänä 1899. Harjoittelijana toimin ensin kolme vuotta, sen jälkeen kaupanhoitajana ja kirjanpitäjänä.

Pösön kaupoissa oli toistakymmentä harjoittelijaa. Minä harjoittelin aluksi Hännilän hovin pääkaupalla. Ohjaajana oli kaupanhoitaja Pekka Kuismen. Hänen apulaisenaan oli Matti Saukkonen Parikkalasta, konttoristina toimi Matti Kopra.

Juho Pösö oli kokenut ja taitava kasvattaja. Hän vaati harjoittelijoilta sekä koko kauppapalveluskunnalta siisteyttä joka suhteessa. Erikoisesti hän piti huolta varastoista ja niiden hoidosta. Varaston puutteita ei saanut jättää puutekirjaan merkitsemättä. Jos tämä velvollisuus lyötiin laimin, oli seurauksena tilitys palveluksesta, siis lopputili.

Valitessaan uuden henkilön kauppapalvelukseen Pösö mää räsi pyrkijän ensin ruokailemaan. Jos ruokailuun käytettiin aikaa paljon yli 5—10 minuuttia, hyväksyminen oli niin ja näin. Joustavuutta Pösö vaati myös alaisiltaan. Kaupan ja varaston väli oli juostava. Jos vain käveli huolimattomasti, niin siitä seurasi muistutus. Tarkkuutta ja säästäväisyyttä Pösö erikoisesti teroitti oppilaille. Ruosteiset rautanaulat ja vähäpätöiset rautaromut oli opittava huomaamaan. Ne oli vietävä romurautavarastoon.

Kaikkien harjoittelijoiden tuli osallistua tavarankaukseen sekä kunkin vuorollansa kuljetettava se perille haarakauppoihin (sivuliikkeisiin). Sitä varten oli käytettävissä tamma Maiju. Kauppaoppilaille järjestettiin tutustumislaisuuksia maatiloille ja teollisuuslaitoksiin. Eri kylissä tutustuttiin pikku meijereihin. Hiitolassahan tuotettiin siihen aikaan jo paljon maatiais- eli kotivoita. Se pakattiin 50 kilon dritteleihin ja varastoitettiin. Vasta loka-marraskuussa voi myytiin Viipuriin ja Pietariin. Pösön oman meijerin voituotanto myytiin jatkuvasti Pietariin toiminimi K.V. Tsjakoffille.

Kaupanhoitaja Pekka Kuismen oli harjoitellut liikealalle Timo Räcköläisen kaupassa Kurkijoella. Kotoisin hän oli Jaakkimasta.

Hän palveli Pösöä yhteensä 20 vuotta. Kuismen oli kaikin puolin tehtävänsä sopiva. Niin sanotulla sisälinjalla hän oli isännän oikea käsi. Hyvän kirjoitustaidon ohella Kuismen oli päässä- sekä helmitaululla laskija huippuluokkaa. Kuismenin vertaista joustavuutta en ole sen jälkeen tavannut tovereissani. Kuismen oli naimisissa, vaikka Pösö piti vain poikamiehistä. Erottuaan Pösön palveluksesta Pekka Kuismen perusti oman kaupan Kopsalaan (= kylä Hiitolassa).

Konttoristi Kopra Matti oli Kirvusta. Hän oli käynyt viisi luokkaa yhteiskoulua Viipurissa sekä suorittanut kauppakoulun kurssin. Hän oli myös tehtäviensä tasalla: kaunis ja joustava käsiala, tyypiltään isännän veroinen. Hän hoiti isännän kanssa liikkeen ulkolinjaa.

Linnalan kaupaa Hiitolan asemalla hoiti kaupanhoitaja Heikki Karjalainen. Apulaisena hänellä oli Juho Veikkolainen. Molemmat miehet olivat Kurkijoelta. Joenniemen kaupaa Paksujalassa hoiti kaupanhoitaja Juho Toropainen Kiteeltä. Apulaisena oli Yrjö Salmi, joka muutti Jaakkimaan

Hännilän eli Pösön hovin kuuluisa torni. "Se oli kaukonäköinen mies, se Pösö. Se kun katseli maailmaa sieltä nelikeroksisesta tornistaan..." Kuvat: Museovirasto.

Toiminimi Fenander & Juga -palvelukseen.

Minun aikani oli parkkikauppa hiljentynyt. Ostettiin vain oman tehtaan tarpeisiin. Mutta lumppukauppa oli vielä aika vilkasta. Luita ostettiin ja tuotiin Venäjältä luujauho- ja liimatehtaan raaka-aineeksi. Myös nahkateollisuus oli huomattavaa. Pohjanahkaa, päällisvarsinahkaa ja lapikasnahkaa myytiin aina Joensuuta myöten. On mainittava myös rukkasteollisuus. Pösön tehtaassa valmistettiin mustia punavuori- sekä työrukkasia. Tuotteet myytiin Pietariin K.J. Volkoffille.

Nahkateollisuutta hoiti Hans Lapplander Oulusta, luujauho- ja liimamestarina toimi Juho Kaski, Hiitolasta. Rukkasmestarina oli Jaakko Parkkali, samoin Hiitolasta, ja saviteollisuutta johti Kristian Lindeqvist, joka oli kotoisin jostakin ruotsalaispitäjästä.

Näiden teollisuuslaitosten lisäksi Pösöllä oli Sahakoskella höyry- ja vesimylly sekä yksiraaminen saha, jota hoiti Ville Lankinen, Hiitolasta. Lankut ja laudat ajettiin talvikelissä Kylälahden lastauspaikalle. Keväällä puutavara lastattiin omiin (siis Pösön) laivoihin ja kuljetettiin Pietariin. Laivoja Pösöllä oli kolme: Vellamo, Ali ja Jenny. Vellamon kapteenina toimi Israel Hovi Säkkipärveltä. Alin kapteeni oli muistaakseni Kokotti ja Jennyn Ivan Portnoi. Nämä miehet olivat kotoisin Mantsinsaaresta.

Vuonna 1901 minut siirrettiin Linnalan kauppaan ja 1903 tulini saman kaupan kaupanhoitajaksi. Kaupan yhteydessä oli räätälinliike, tiilitehdas ja halkokauppa. Tiilet myytiin Viipuriin ja halot Pietariin. Räätälimestareina toimivat ensi luokan vaatturit Lampinen Pekka, Kotilainen Jalmari, Hänninen sekä Salomon Savolainen Hiitolasta. Puutavaramiehinä toimivat Ristolainen Juho, Kähkönen sekä Matti Soikkeli (Parikkalasta), myöhemmin J.K. Salin Helsingin pitäjästä. Tiilimestarina toimi Juho Puttonen Hiitolan Veijalasta, joskus

kyyröläiset urakoitsijat.

Pösön kaupanhoitajina toimivat jo mainittujen lisäksi Jylhä Paavo, Koikkalainen Alekski sekä Pekka Karvinen, Pekka Kohonen, Heikki Miinin, Heikki Tiainen ja Albin Sihvonen. Tallimiehenä oli Ville Veikkolainen Kurkijoelta, seppänä Antti Keinänen, riihipäällikkönä Antti Vellonen Ilmeeltä sekä syrjätilojen hoitajana Kalle Salakari Kurkijoelta. Asunto-ruokataloutta hoiti neiti Amanda Nisselä apulaisineen.

J. Pösö oli luotu suuren liikkeen johtajaksi ja kehittäjäksi. Hänen ominaisuuksiaan olivat ahkeruus, innostus ja asiallisuus. Jättimäisen työtaakan keskellä hän ei laiminlyönyt itsensä kehittämistä. Niinpä hän puhui sujuvasti ruotsin ja venäjän kieliä. Pösön johtajaominaisuuksia kuvaa hyvin se seikka, että hän piti puotioppilais Jaakko Ristolaisen sanomalehtien lukijana. Itsellään hänellä ei ollut lehtien lukuun aikaa.

Ajan aatteita Pösö seurasi ja suhtautui niihin myönteisesti. Niinpä hän lahjoitti Hiitolan Nuorisoseuralle arvokkaan tontin talon rakentamista varten. Ns-talon rakennushankkeen toteuttamiseen vaikuttivat ratamestari Karl K. Åberg, apteekkari Aug. Berner, Asilan hovin isäntä herra Siitoin, Viipurin Puutavara Oy, Pekonlahden saha ja viipurilaiset rautakauppiat.

Pösö harjoitti myös suurimittaista maataloutta. Maanviljelyn, karjanhoidon ja hevostalouden kehittäjänä hän oli esimerkkinä Hiitolan talonpojille ja vaikutti siten maatalouden kehittämiseen pitäjän alueella. Tähän aikaan Hiitolassa kiinnitettiin erikoisesti huomiota soiden viljelemiseen. Soiden saavamista tehtiin talvisin kyläkunnan yhteisvoimin. Tässä suhteessa tien näyttäjänä oli Juho Pörsti. Soita myös kuivattiin, mm. Pahalammin suo. Tätä hanketta ajoivat Viktor Talvinen ja Pörstin veljekset.

Vuoden 1907 alussa jouduin epäsuosioon uusien isäntien kanssa, mutta vaikutusvaltaisten ystävien ansiosta hoitooni annettiin kassanhoito sekä heinien ja halkojen toimitus Pietariin eli ns. ulkolinja. Vuonna 1913 erosin Pösön palveluksesta ja muutin Kuokkalaan. Siellä toimin muutamia vuosia Albert A. Tabermannin omistaman liikkeen hoitajana. Vuonna 1917 muutin Salmiin, jossa toimin mm. Oy Hosainoffin puutavaraliikkeen palveluksessa vuosina 1922—1929. Itsenäisenä maanviljelijänä Salmin Virtelän kylässä toimin vuosina 1929—1939.

Monipuolisen tavaravälityksen lisäksi harjoitettiin laajaa puutavarakauppaa. Ostot ulottuivat Simpeleenjärven perukoille asti. Kokkolanjoen varsilta ja Ilmet-joelta ostettiin puuta, samoin Rautjärveltä, Ilmeeltä, Kirhusta, Kaukolasta, vieläpä Kurkijoelta ja Jääskestä. Puutavaran Pösö myi edullisesti Pietarissa. Kuljetukset hoidettiin omilla aluksilla.

Pösöllä oli puutavaran sekä rehun, heinän ja olkien vastaanottajana raskaan tavarän ajuri S.G. Boganoff, aunukseinen rehellinen mies. Hän asui Vasili Ostrovan kaupungin osassa. Hän seurasi paikan päällä Hiitolan ostettua tavaraa, varsinkin hintasuhteita, ns. Pietarin pörssiä.

Pösön periaatteena oli: "osto myymään opettaa". Niinpä Pösö pysyikin kilpailukykyisenä oman aikansa. Oli paljon yrittäjiä minunkin aikani, mutta hiitolainen talonpoika, herra ja työmies pysyi Pösön asiakkaana. Pösö piti kaupanhoitajina raittiita, esityskykyisiä, rehellisiä poikamiehiä ja maksoi sen ajan korkeimmat palkat.

Tehtailijana Pösöllä oli arvonsa. Minä pidän parhaimpina luujauho-, liima- sekä saviteollisuutta. Luujauho edisti merkittävästi maataloutta, varsinkin rukiin viljely edistyi tuloksellisesti kovilla savikoilla pitäjän alueella. Saviteollisuus käytti oman paikan raaka-ainetta. Jalostettuna tuotteet levisivät Nurmesta myöten. Pösön nahkateollisuuden tuotteet olivat myös

kysyttyjä, varsinkin mänttinahkaremmit ja rahkeet olivat suosittuja. Markkinoillakin kysyttiin Pösön remmejä ja rahkeita sekä satulasepän valmisteita. Nahkatehtaan yhteydessä toimi satulasepän verstaasutari. Satulaseppä Kuokkanen ja suutari Kolehmainen olivat huumorimiehiä.

Ikäni muistan, kun Pösö lähetti meitä Joensuun markkinoille. Hän neuvoi: "Älkää pyrkikö yöpymään sellaisiin taloihin, joissa viljelyksien reunit ovat pensastuneet. Älkääkä tarjotko nahkatuotteita sellaisille kauppiaille, joilla on entinen viljavarasto liian suuri. Tällainen liikemies on epävarma, sillä hän sitoo seisovaa tavaraa varastoon."

Luotonantajana Pösö oli asiallinen. Liikettä käyttäville talonpojille lainattiin markkinarahat karjan ostoon, muuta puotitavaraa annettiin velaksi tarpeen mukaan. Pösön asiakkaat tekivät varovaisesti velkaa. Minun aikani pakko- ja puotikauppoja puotiveloista ei juuri ollut.

Karjala-palkinto viipurilaismuistelmista Stig H. Hästölle

Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiön tunnustuksen, kirjallisuuden Karjala-palkinnon on saanut vuorineuvos Stig H. Hästö muistelmateoksestaan "Syreenit kukkivat vielä" (WSOY 1989).

Karjala-palkinnon suuruus on 30 000 markkaa. Palkinto jaettiin nyt kolmannen kerran. Aiemmin sen ovat saaneet Anu Kaipainen ja Laila Hietamies.

Julkaisemme oheisena Zuli Tarhosen luonnehdinnan palkitusta teoksesta.

Koulupojan ja adjutanttin muisteluksia Viipurista 1944

• Stig H. Hästö: Syreenit kukkivat vielä. Muistoja ja tunnelmia Viipurista kesäkuussa 1944. WSOY 1989.

Hyvin monella merkittävällä paikalla elämäntyönsä suorittaneella henkilöllä motivoituvat karjalaiset muistot ja tunnelmat myös Viipurin koulu- ja upseeriajoilta. Vuorineuvos Stig H. Hästön kesäkuun 1944 muistelmat kirjaa teoksessaan Syreenit kukkivat vielä. Kesän 1944 muisteluksiin liittyy rauhanajan onnelliset viipurilaiset koulumuistot. Kaikkeahan ei kenkään yksityinen muistelija voi tajuntansa kätkeistä vetää päivänvaloon. Runsaasti tulee tämänkin muistelukirjan myötä merkityksi aikakirjoihin evakkomuisteluvuoden 1989 tunnelmissa.

Syreenit kukkivat vielä on rakkaudentunnustus kaikkien viipurilaisten koululaisten kansainväliselle kotikaupungille. Runsa määrä tuttuja viipurilaisia koululaishenkilökuvia pyörähtelee läpi teoksen. Unohtumattomat hetket viipurilaisilta tultuilla rakkailta paikoilta Torkkelia, Sorvalia ja Pappilanniemeä myöten tietenkin valloittavat lukijan.

Kuuluisan liikkuvan Panssaridivisioonan JP 3:n komentajan adjutanttin sotakuvaukset ja -muistot taas vievät lukijan keskelle sodan kurimuksia, liekehtiville Viipurin raunioille. Ja tykkien terässinfonia panee monien muiden tavoin Stig H. Hästönkin suorittamaan erinäisiä pohdintoja, joihin luonnollisesti on hyväksyttävä myös jälkiviisauden maut.

ZULI TARHONEN

Sodah syypiäd

Sodien loputtua ezittih sodih syypiälöi kaziloin da koirien ker. Ei vai duumaittu löydiä syypiälöi á miz. Miuz vai oliz kzytzyt, mie ol'izin ihan täl istumal voinuhan sanuo ked oldih syypiäd.

El'immo keziä 1939 Iivananpäivän — Heinäpyhälskun aigoih. Sovaz ei ollut n'i midä t'ieduo. Muailmal vähäzen hökzettih kui miz tahto sodua käydäs, vai tänne se ei n'i midä vaikuttannuh. Ol'i hyvä elä da olla.

Mie da Vaša jäj'öin Vihtori käimmö sinä kezän pyhänpäivän aigoih kalal. Lähimmö suovatta ildan selgäongiloin ker järvel da pyhänpiän huondes tulimmo kaloin ker kod'ih. Toimmo murginaksi kalad. Meijän kohaz Suojärvez ol'i monda suarda. Ol'i Huuhtasuari, Pertt'isuari, Ol'eksinsuari, Jänäidai Lammassuari. Näiz suarilois, konza kumbazes ol'i meil yöt'ilä. Kerran ol'immo yödä Pöpöisuarez da toizen kerran Somerikon luuval. Se on puutoi avonan' i Someroluodo Bundarin syvän laijal Tsoukun n'iemie vastapiädä. Se ei olluh miehinh' i yösija, vai tulihai segi opittuo.

Mugai nyg. Ildapuoleh mavoissimmo onget. Meil ol'i 200 ongie buitt'ih. Kylyn kylbiettyö lähimmö järvel. Ol'i lämmin kezäildä. Suvez päi kävyi pien'i tuulen lepetyz. Souvimmo Jouzen luuval da alloimmo laskie ongiloil Jänöisuareh päi. Toizen luovan lassimmo Jänöisuarez Lammassuareh. Yöksi män'immo Ol'eksin suaren suvi n'okkah. Siel ol'i hyvä tul'i — da magavo ti'la. Rannaz ol'i tuulen tuomua ropsie da partta tulipuuksi. Keitimmo tsuajun da söimmö evähäd. Syödyö luajimme luavuksen puarusis, hyvän tulen yön aijaksi da rubeimmo muate. Tuul'i tyyndy yöksi da ol'i ylen lämmin. Pädi meijän muata brekottua.

Huondeksel havaizimmo päivän tsititykseh da linduzien lauluh. Järvi ol'i ihan tyy'n'i, vejen pinda oli kui zirkkalo. Kägoi kukahteli Tarvoinlahez päi. Huttulan agjal kuului lehmien kelloloin kalahtelu. Muuda iändä ei kuulunuhan n'i miz päi. Keitimmo tsuajun da söimmö lopuzkad evähäd. Viruimmo kodvasen tulit'ilal, sammutimmo tuled da lähimmö ongiloil katzzomah.

Ongiloiz ei olluh muuda kalua kui kiizkoida. Jorzi ol'i melgein joga ongez, parahiz onnuako ol'i kaksi. Oli tymbie katzzuo semmoista siimua. Toine ongilouda dai sualeheh nähän ol'i samanmoine. Eräz ahven'in'i da särgi litt'i ol'i sualehenä, ei put'illeh olluh kaksis ongilois keittuo kalua. Mie ol'in airoloiz da Vihtori myyvittel'i perämelal- Ei olluh minne kii-rehtä. Ei kalad hapattu veneheh. Matkoimmo etenkehäten. Päivä paistua räkitti. Järvi ol'i tyy'n'i. Annoimmo venehen hill'akkazih lilletia.

Jouzenluubon da Kriiskalan n'iemien väl'il dogaj'immo järvez töll'önnön oravan. Se ol'i tsiipistynnyh piä da jallad oigies. Myös nossimmo sen veneheh da ihmettel'immo kui se ol'i järveh joudunnuh. Se oli vikse illal lähtennyh puupalal purjeht'imah järves piäl'itzi. Siid kui tuuli yöl tyyndy dai oraval matka loppui. Uija ei maltannuh da sih töll'öi.

Myö Vihtorin ker duumaizimmo midä myö nezil oraval ruammo. Mie souvin hill'akkazih kod'ih päi. Palazen piän dogad'immo Kriiskan luuval kuvahad. N'iidä ol'i puolenkym-mendä. Arvel'immo n'iidä Trozin Pekan libo Va'an Paulin katzizkan kuvahiksi. Siid meil juohtui mieleh, panemmo nezen oravan katzizkah. Myö nossimmo katzizkan, telläimmo oravan sinne da pan'immo pyvyksen järilleh järveh. Tämän ruatuo souvimme rouno kui hyväl mielie kod'ih murginal.

Ilda päiväl lähimmö Vihtorin ker Trozin Pekkah kazzomah